

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 41 (1996), No. 6, 333--339

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137610>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1996

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Podařilo se najít záznamy o 27 Studničkových přednáškách.²⁾ Později se soustředil na práci ve prospěch Jednoty českých matematiků, *Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky* a hodně úsilí věnoval pedagogické činnosti na univerzitě (výuka, seminář a proseminář, tvorba učebnic atd.). Jeho aktivita v Americkém klubu dam skončila.

jubilea zprávy

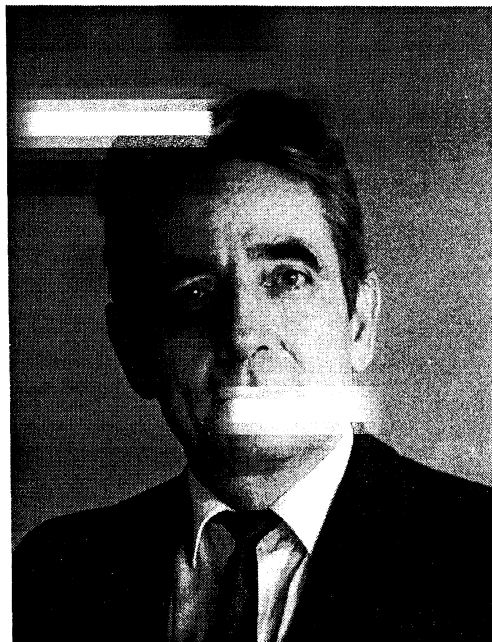

K ŽIVOTNÉMU JUBILEU
PROFESORA BELOSLAVA RIEČANA

L i t e r a t u r a

- [1] A. PÁNEK: *Dr. František Josef Studnička. Nástin jeho života i činnosti.* Časopis pro pěstování matematiky a fyziky 33 (1904), 369-480.
- [2] M. SECKÁ: *Vojta Náprstek a Americký klub dam.* Res Musei Pragensis, Měsíčník Muzea hlavního města Prahy 4 (1994), č. 9.
- [3] Z. ŠOLLE: *Vojta Náprstek a jeho doba.* Praha 1994.
- [4] *Památník třicetileté činnosti bývalého Amerického klubu dam v Praze (1865-1895), jež založil Vojta Náprstek. K památce jeho 70. narozenin.* F. Šimáček, Praha 1896.

²⁾ Přehled Studničkových přednášek v Americkém klubu dam: 15. 1. 1865, 22. 1., 29. 1., 5. 2., 12. 2., 19. 2. *Astronomie*; 9. 4. *O vzduchu*; 17. 4. *Člověk a příroda*; 23. 4. *Vycházka na hvězdárnu a návštěva univerzitní knihovny*; 30. 4. *Člověk a rostlinstvo*; 4. 2. 1866 *Astronomické hodiny*; 2. 4. *O dalekohledu a drobnohledu*; 9. 12. [Název není uveden]; 26. 12. *O kometách*; 3. 11. 1867 *Jaké stanovisko zaujímá klub s kulturního hlediska*; 8. 3. 1868 *Mlhové obrazy Hoffmanna*; 8. 12. *Národní ekonomie*; 26. 12. *Vlasatice*; 21. 11. 1869 *O hospodaření*; 26. 12. 1870 *O základech moderního názoru světa*; 21. 1. 1872 *O pokrocích astronomie za doby sedmiletého trvání Amerického klubu dam*; 29. 12. *O barometru a povětrnosti*; 16. 2. 1873 *Mikuláš Koperník*; 25. 1. 1874 *O světových měřácích vůbec a o přechodu Venuše přes Slunce (letošního roku) zvláště*; 27. 1. 1878 *Vzpomínka na Karlovy Vary*; 27. 3. 1881 *O chronometru*; 11. 1. 1885 *O pokroku astronomie za posledních 20 let.* Viz [4].

Profesor RNDr. Beloslav Riečan, DrSc., sa narodil 10. 11. 1936 v Žiline. Päťročný stratil matku a o rok nato mu umrel starší brat. Detstvo i mladosť prežil v Banskej Bystrici. Tu v roku 1942 začal chodiť do základnej školy, tu ako osemročný vnímavý chlapec zažil Povstanie a tu v roku 1953 zmaturoval na Gymnázium Andreja Sládkoviča. Vysokoškolské vzdelanie v odbore matematika získal na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v rokoch 1953 až 1958. Patril do ročníka, z ktorého vyšli také osobnosti slovenskej matematiky ako P. Brunovský, J. Černý, J. Gruska, P. Kluvánek atď. Z vtedajších učiteľov si dodnes s láskou a úctou spomína na M. Kolibiara a L. Mišíka, ktorí sa neskôr stali jeho osobnými priateľmi.

Prvým pracoviskom profesora Riečana bola Katedra matematiky SVŠT v Bratislave, kde pôsobil v rokoch 1958–1971. V rokoch 1972–1985 vyučoval na PF UK, resp. na Matematicko-fyzikálnej fakulte UK (po jej vzniku v r. 1980). V roku 1985 odišiel pracovať na Katedru matematiky Vysokiej vojenskej technickej školy v Liptovskom Mikuláši. Do Bratislavy sa vrátil v januári roku 1990, keď ho akademická obec MFF UK zvolila za dekana tejto fakulty. Potom pôsobil jeden rok ako vedúci Katedry základov a didaktiky matematiky na MFF UK. V roku 1992 sa stal riaditeľom Matematického ústavu SAV a v tejto funkcii pracuje už druhé funkčné obdobie.

Vedeckú hodnosť kandidáta vied získal v roku 1965 po obhájení kandidátskej dizertačnej práce *O niektorých vzťahoch miery a topológie* a doktora vied v roku 1979 za doktorskú dizertačnú prácu *O dvoch koncepciách miery*. Za docenta sa habilitoval v roku 1967 a za profesora bol menovaný v roku 1981.

Vedecká práca profesora Riečana je rozsiahla. Jej ťažisko spočíva v oblasti teórie miery a integrálu na usporiadaných štruktúrach a v oblasti teórie pravdepodobnosti. V poslednom desaťročí sa zaoberá tiež teóriou fuzzy množín. Je autorom, resp. spoluautorom vyše sto vedeckých článkov (príčom svoju prvú vedeckú prácu publikoval ešte ako študent), štyroch monografií, troch vysokoškolských učebníc, ôsmich vysokoškolských skrípt, vyše dvadsiatich stredoškolských učebníc, šiestich popularizačných kníh, takmer sedemdesiatich odborných, resp. popularizačných článkov a siedmich matematických televíznych scenárov.

Od roku 1972 sa zapojil do výchovy vedec-kých pracovníkov. Doposiaľ bol školiteľom vyše dvadsiatim vedeckým aspirantom, takže na Slovensku niet významnejšieho matematického pracoviska, kde by nepôsobili jeho žiaci. Kolegovia i žiaci prof. Riečana oceňujú jeho organizačný talent. Prvá vec, do ktorej sa pustil na každom pôsobisku, bolo organizovanie vedeckých seminárov a príprava domácich i medzinárodných konferencií (napr. PROBASTAT, Zimná škola z teórie miery, Fuzzy množiny a ich aplikácie).

Bohatá a záslužná je jeho práca v JČSMF, resp. v JSMF, kde v jednotlivých obdobiach vykonával rôzne funkcie, v ktorých sa prejavil ako zanietený propagátor matematiky. Od roku 1966 bol členom Terminologickej komisie, ktorá sa po desaťročnej práci pričini-la o vydanie Terminologického slovníka. V roku 1968 bol zvolený na člena Slovenského výboru JČSMF, z ktorého sa na jar roku 1969 stal ÚV JSMF. V tom istom roku sa stal spoluzakladateľom Matematickej sekcie JSMF a Matematickej sekcie bratislavskej pobočky JSMF. Za najvýznamnejšie udalosti tohoto obdobia môžeme považovať vznik tradície konferencií slovenských matematikov v Jasnej, súťaže mladých matematikov, založenie edície Epsilon a matematického zborníka Matematických obzorov, ktorých bol prvým zodpovedným redaktorom. (Podrobnejšie o tejto dobe a činnosti je možné oboznámiť sa v Pokrokoch MFA 17 (1972), 219–221.) V rokoch 1975–1979 bol predsedom výboru MS JSMF. Od roku 1970 až doposiaľ je členom Vedeckého kolégia SAV pre matematiku (v súčasnosti je jeho predsedom), kde mal na starosti propagáciu matematiky a jej vyučovanie na základných a stredných školách. Roky sa angažoval v Pytagoriáde, pri organizovaní Pionierských táborov mladých matematikov, Matematickej olympiáde a ŠVOČ. V rokoch 1983–1986 bol podpredsedom ÚV Matematickej olympiády (v Prahe) a v rokoch 1985–1988 predsedom KV MO v Banskej Bystrici.

Mnoho úsilia venoval vytvoreniu vedeckého centra v Liptovskom Mikuláši. Jeho pričinením je Liptov, predovšetkým Jánska dolina, matematickým kongresovým strediskom známym doma i v zahraničí.

Rozsiahla je aj kultúrno-osvetová činnosť prof. Riečana. Priatelia a kolegovia ho poznajú ako vášnivého milovníka klasickej hudby. (Počas stredoškolských štúdií tri roky robil organistu v bystrickom evanjelickom kostole). Ako vysokoškolský pedagóg zakladal spolky milovníkov hudby, napr. Hudobná mládež, Kruh priateľov hudby. V Liptovskom Mikuláši päť rokov viedol Bellov komorný súbor. Patrí medzi hlavných organizátorov seminárov Matematika a hudba.

Charakteristickou črtou prof. Riečana je, že verejne zaujíma stanoviská k rozličným ak-

tuálnym problémom spoločnosti. Do rôznej periodickej tlače napísal vyše dvesto publicistických príspevkov. Ako perličku môžeme spomenúť, že šesťročný sa stal členom Matice Slovenskej.

V rokoch 1991–1992 bol podpredsedom, resp. predsedom Československej asociácie Rímskeho klubu a od roku 1993 je predsedom Slovenskej asociácie Rímskeho klubu.

V rodine prof. Riečana sa naplnilo porokadlo, že jablko nepadá ďaleko od stromu. Deti z prvého manželstva — JuraJ a Hana nasledovali v šlapajách svojich rodičov a vyštudovali matematiku na MFF UK v Bratislave, resp. v Prahe. (Žiaľ, dcéra Hanka v roku 1994 tragicky zahynula pri autonehode.) Dcéra z druhého manželstva — Belka chodí do základnej školy.

Všetci priatelia a známi profesora Riečana mu pri príležitosti životného jubilea prajú do ďalších rokov pevne zdravie, veľa tvorivých pracovných úspechov, spokojnosť v osobnom živote, a aby nikdy nestratil svoj povestný optimizmus.

*Miloslav Duchoň,
Anatolij Dvurečenskij,
Ferdinand Chovanec*

K ŽIVOTNÍMU JUBILEU UNIVERZITNÍHO PROFESORA JANA PEŘINY

Dne 11. 11. 1996 slaví šedesátiny univerzitní profesor v Olomouci RNDr. Jan Peřina, DrSc., přední český optik světového rozhledu i významu. Jeho životní cesta k této vrcholné vědecké metě však byla neuvěřitelně složitá a zprvu doslova trnitá. Narodil se v rolnické rodině v Městci Králové u Nymburka, vychodil obecnou školu v Odřepsích u Poděbrad a měšťanskou školu v Libici nad Cidlinou. To však již u nás vládl tuhý stalinismus, takže podle sovětského vzoru byla i u nás likvidována elita našich zemědělců, příčinlivých a pracovitých sedláků, označovaných podle zmíněného vzoru jako „kulaci“. Proto také byla mimořádně nadanému chlapci uzavřena cesta k vyššímu vzdělání: vyučil se tedy elektrozámečnickem (1952–1954) a s touto dělnickou kvalifikací se již dostal na vyšší průmyslovou školu elektrotechnickou. Už tehdy samostatným studiem získal zcela mimořádné vědomosti v matematice a fyzice, což bylo

respektováno jak na průmyslové škole, tak později na univerzitě tím, že mu bylo umožněno přeskočit dva ročníky. Po maturitě ovšem ještě nebylo ani pomýšlení na vysokou školu. Následovala proto základní vojenská služba (1957–1959) a zaměstnání v Elektromontážních závodech v Praze. V té době se intenzívně zabýval Booleovou algebrou pro konstrukci kontaktních schémat, teoretickou fyzikou a matematikou v takovém rozsahu, že v roce 1960 navzdory kádrovým překážkám byl přijat na přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kde ve zkráceném termínu, tj. v roce 1964 absolvoval s vyznamenáním specializaci optika a jemná mechanika.

Poněvadž jeho talent, vědomosti i perspektivy byly zřejmé odborníkům i „kádrovákům“ na fakultě, byl již 1. 4. 1964 přijat na fakultu za odborného pracovníka a od té doby se intenzívně věnuje vědecké práci v oblasti teoretické optiky s takovými výsledky a úspěchy, že se stává světově uznávanou autoritou v této oblasti. Jeho životní dráha je lemována celou řadou uznání, jak kvalifikačních na pracovišti, tak vědeckých v mezinárodním kontextu: v roce 1966 se stává vědeckým pracovníkem Laboratoře optiky přírodovědecké fakulty UP, v roce 1969 samostatným vědeckým pracovníkem, v roce 1984 vedoucím vědeckým pracovníkem Společné laboratoře optiky Univerzity Palackého v Olomouci a Fyzikálního ústavu ČSAV v Praze, což je instituce, jež vlastně vznikla jako důsledek jeho věhlasu a jeho vědecké školy. V té době totiž se stal předním a uznávaným odborníkem v teorii koherence, fotopulsní statistice v náhodných a nelineárních prostředích, spoluobjevitelem vlastností neklasického světla a autoritou v kvantové a statistické optice vůbec.

Ve shodě s tím je často zván, aby přednášel na zahraničních univerzitách, zejména ve Florencii 1968, Edinburghu 1969, na Polytechnice ve Vratislavi 1974 a 1977, v Jeně 1976, v Římě 1981 a 1986, na Kolumbijské univerzitě v New Yorku 1983, v Innsbrucku, Grazu a Vídni 1994. Také za ním přijíždějí do Olomouce světoví odborníci ze Západu i Východu, celá řada zahraničních doktorandů atd. Potvrzením tohoto věhlasu je také skutečnost, že byl zvolen za člena

Americké optické společnosti (OSA 1984), viceprezidentem Mezinárodní komise pro optiku (1987–1990), obdržel Rabiho cenu v New Yorku 1983, stal se členem Americké fyzikální společnosti 1992, předsedou československé sekce SPIE 1992 a byl zvolen členem Učené společnosti České republiky 1995. Není místa, abychom zde vyjmenovávali všechny mezinárodní vědecké časopisy, v nichž je členem redakčních rad, ani kongresy, na nichž vždy aktivně vystoupil, ani jeho zásluhy jako koordinátora a předsedy Rady stěžejního směru někdejšího Státního plánu základního výzkumu.

Prakticky každý vzdělaný optik na světě dnes zná jeho knižní publikace, z nichž připomeňme alespoň monografie *Coherence of light* (1972, rozšířené vydání 1985, rusky 1984, česky 1975), *Quantum statistics of linear and nonlinear optical phenomena* (1984, rozšířené vydání 1991, rusky 1987), *Quantum optics and fundamentals of physics* (1994), kterou napsal společně se svými dvěma žáky olomoucké optické školy, doktory Z. Hradilem a B. Jurčem.

Je známo, že stává, že žák přeroste svého učitele; víme, že kdysi Aristoteles přerostl Platóna, Tomáš Akvinský Alberta Velikého; nám, kteří žijeme v okolí jubilanta, je již

dnes jasné, že přinejmenším se vyrovnává svému někdejšímu učiteli a vzoru B. Havelkovi v kontextu současnosti i historickým osobnostem, které se kdy zapsaly do dějin optiky na našem území.

V osobnosti profesora Peřiny se pojí vrcholná vědecká erudice s mimořádně skromnou a laskavou povahou a je proto naším přáním, aby ještě dlouho pokračoval po této nastíněné, nanejvýš plodné cestě v oblasti české i světové vědy ku prospěchu naší i nastupujících generací.

Ad multos annos!

Vladimír Malíšek a spolupracovníci

BUDOUCNOST POTŘEBUJE FYZIKU — 150 LET NĚMECKÉ FYZIKÁLNÍ SPOLEČNOSTI

V roce 1995 oslavila Německá fyzikální společnost (Deutsche Physikalische Gesellschaft, DPG) na svém 59. pravidelném celostátním sjezdu 150 let svého trvání. Proto se Sjezd fyziků konal v Berlíně, kde společnost vznikla.

Jak je zvykem, byl Sjezd fyziků doprovázen ročními setkáními některých z 38 oborových svazů DPG, např. celým oborovým svazem fyziky pevných látek, svazem chemické fyziky, svazem historie fyziky a dalšími. Všech registrovaných účastníků sjezdu bylo 4 400, v třiceti paralelních skupinách odeznělo 3 000 příspěvků, jejichž stručná abstrakta tvoří „sešit“ o 1 260 stranách. DPG, která začínala jako malý, přehledný, téměř rodinný spolek, je dnes se svými 29 000 členy největší vědeckou společností v Německu. Počet jejích členů se za posledních 10 let ztrojnásobil. Potěšitelné je zvláště, že do DPG vstupuje více než třetina nových absolventů fyzikálního studia každého ročníku. DPG je tedy vlastně společnost mladých lidí.

Centrální oslavy jubilea DPG, která byla uspořádána v Německé opěře, se kromě fyziků účastnili zástupci s DPG asociovaných a spolupracujících společností i osobností veřejného a politického života. Přítomen byl např. i současný spolkový prezident Herzog předchozí prezident von Weizsäcker, starosta Berlína Diepgen a státní sekretář Spolkového ministerstva pro vzdělávání a vědu Neumann. Většina z nich slavnostní shromáždění osobně pozdravila.

Spolkový prezident Herzog ocenil ve svém pozdravu [1, str. 606] význam fyzikálního výzkumu pro přírodní vědy, techniku, hospodářství a celou společnost. Německý hospodářský rozvoj a současný blahobyt jsou v důsledcích dětemi fyziky, která právě v posledních sto padesáti letech náš svět zcela změnila. Dnes je situace taková, že mnoho problémů společnosti i morální zodpovědnosti za její současnost a budoucnost musí společně řešit politika, věda a hospodářství. Prezident proto uvítal spis DPG „Budoucnost potřebuje fyziku“, určený pro veřejnost, který se také obšírně a přesvědčivě zabývá komplexním vztahem vědy a hospodářství. V té souvislosti také vyslovil pochybnost, zda je vědecká kreativita v Německu dostatečně podporována. Myšlení nelze nahradit vědění ani sebelepším přístupem k informacím. Vědecké výsledky by však měly být daleko lépe chráněny než dosud, např. patenty, a současně rychle převáděny do obchodních výrobků. Jen to udrží národní hospodářství při životě a zabrání tomu, aby po vývozu produkce nedošlo také k vývozu výzkumných institucí z Německa.

Uskutečnění transferu vědy do výroby je možné jen konkrétní spoluprací vědců, konstruktérů a znalců trhu. To však potřebuje zvýšenou kvalifikaci účastníků, kterou mohou zajistit jen školy, včetně škol vysokých. Za vážnou úlohu dnešní doby pokládá prezident diskusi o tom, jaké přinejmenším mají být vědomosti a schopnosti mladého člověka při vstupu do povolání nebo do studia. Současně je nutná propustnost organizačních struktur a osobní ochota ke změně a výměně. Spolkový prezident Herzog vyzval DPG, aby se i nadále zapojovala do dialogu s politikou a hospodářstvím a tvořila most mezi výzkumem a aplikacemi fyziky. Svůj projev zakončil citátem z J. Jaurèse: Tradice neznamená ochraňovat popel, nýbrž udržovat plamen.

Přední historik fyziky A. Hermann (Stuttgart) nazval svoji slavnostní přednášku podle Sommerfelda „Zlatá éra fyziky v Německu“ [1, str. 613]. Léta 1905 až 1930 jsou epochou velkých fyziků, jako byli Einstein, Laue, Friedrich, Kipping, Hertz, de Haas, Stark, Lenard, Pohl, Wien, Heisenberg, Sommerfeld, Geiger, Born, Franck, Bothe, Schrödinger, Pauli, Bohr, Planck, Ehrenfest a další.

Hermann věnoval pozornost především osobnostem některých z těchto fyziků, charakterizovaným jejich vlastnostmi a osudy a jejich často vysoce emocionálními reakcemi. Uvedl i jejich názory na funkci vědomí a podvědomí při práci fyzika. Ti nejlepší fyzikové se vyznačovali souzvukem racionální a iracionální oblasti své psychiky.

Historickým otázkám je také věnován slavnostní spis DPG, který je součástí prvního čísla časopisu společnosti „Physikalische Blätter“ z r. 1995 [2].

Celá oslava 150. výročí DPG však byla převážně zaměřena na roli fyziky v inovacemi charakterizované a celosvětově propojené průmyslové společnosti. Řada přednášek přitom vycházela z historie fyziky.

Např. přednáška B. Lengelera (Grenoble) „100 let Röntgenových paprsků: Synchrotronové záření ve výzkumu a využití“ ukázala dopad objevu ve fyzice, biologii a medicíně. Současný prezident DPG H. G. Danielmeyer (Siemens, centrální oddělení pro výzkum a vývoj) mluvil o „Fyzice a inovaci“ [1, str. 608] a uvedl několik příkladů širokého využití fyzikálních objevů. Např. objev tranzistoru byl základem mikroelektroniky, která dosáhla vůbec největšího rozvoje, v Německu např. projektem MEGA, jehož role byla rozhodující pro zřizování nejmodernějších a konkurenceschopných továren. H. Strömer (Murray Hill) představil ve své slavnostní přednášce názorně a zábavně „nízkodimenzionální polovodiče“ jako aktuální oblast výzkumu.

Přednáškám v oborových sekcích, které odezněly na 59. jarním sjezdu, udělení celkem šestnácti cen, přednáškám jejich nositelů a podrobnému popisu stanov a struktury DPG je jako každý rok věnováno červencové číslo časopisu „Physikalische Blätter“ [1]. Významnou událostí sjezdu fyziků bylo také schválení „Energetického memoranda DPG“ [3], které bylo ve středu zájmu přidružené tiskové konference.

Celá oslava 150. výročí Německé fyzikální společnosti byla charakterizována vyvážením pohledu zpět i pohledu do budoucnosti a slavnostní i uvolněnou náladou. Její prezident doufá, že toto kulaté jubileum bude významné i pro budoucí generace.

L i t e r a t u r a

- [1] *Physikalische Blätter* 51 (1995), seš. 7/8.
- [2] T. MAYER-KUCKUCK, vydavatel: 150 *Jahre Deutsche Physikalische Gesellschaft*. Festschrift. *Physikalische Blätter* 51 (1995), seš. 1, str. F-1 až F-240.
- [3] *Energiememorandum 1995 der DPG*. *Physikalische Blätter* 51 (1995), seš. 5, str. 388 až 391.

Jitka Brockmeyerová-Fenclová

JADERNÝ PARNÍK NA VLTAVĚ

Jaderné ledoborce, letadlové lodě a ponorky patřily ještě nedávno k chloubě námořních velmocí. Nás ovšem praotec Čech přivedl do země, která sice oplývá strdím, ale krásy moře nám musí zprostředkovávat cestovní kanceláře. Zato však máme svou Vltavu, jejíž stříbrné pěny brázdí už od dob pana Lanny kolesové, ba i šroubové parníky (ten šroub jsme si ostatně sami vynalezli). Ve čtvrtek 19. června 1996 projel po Vltavě, celkem bez povšimnutí, i parník jaderný.

Sešli se na něm jaderní fyzikové, chemici a inženýři FJFI ČVUT, která podnik iniciovala, dále MFF UK, ÚJV a ÚJF v Řeži a dalších jaderných institucí. Parník odrazil od břehu, jak jinak, v Břehové, zastavil se v Troji, kde nabral další cestující vybavené záchranným kruhem přímo z lehkodivního bazénu reaktoru Vrabec, a po překonání mohutných propustí směřoval za zvuků nevtíravé swingové hudby plnou parou do Řeže. Účastníci z Temelína chtěli původně dorazit na místo srazu na vorech, ale vltavská kaskáda jim v tom zabránila.

V Řeži byli účastníci vřele přijati vedením ústavu, upozornění na nebezpečí klíšťat zákeřně padajících ze stromů a bylo jim (účastníkům) poskytnuto občerstvení. Akce byla neformálním setkáním odborníků nejrůznějších profesí, které drží pohromadě silné jaderné síly a kteří si mají navzájem mnoho co říci. Navázala na podobná setkání, která se uskutečnila v roce 1995 u příležitosti konference Nukleonika, a založila tak novou tradici. Věříme, že i na jaderném parníku 24. 6. 1997 (má být kolesový) budeme moci uvítat další členy velké fyzikální a jaderné rodiny.

Ivan Štoll, Leopold Vrána

ZPRÁVA

O 15. SEMINÁŘI O GEOMETRII A POČÍTAČOVÉ GRAFICE

Ve dnech 11.–14. září 1995 se v Sedmihorkách u Turnova konal již 15. seminář o geometrii a počítačové grafice. V příjemném prostředí bývalých malých lázní se na něm sešlo 41 účastníků z České republiky a 4 účastníci ze Slovenska. Na semináři bylo předneseno celkem 20 hodnotných referátů, předvedeny některé programové systémy a proběhla řada diskusí.

Po zahájení semináře, 11. 9. odpoledne, byl první blok věnován Gaspardu Mongeovi, neboť v roce 1995 uplynulo 200 let od jeho prvních veřejných přednášek z deskriptivní geometrie. Další referáty se týkaly nejen výuky, ale i připravovaných učebnic a odborné činnosti v oblasti geometrie i počítačové grafiky. Poslední den semináře proběhla diskuse o pojetí výuky geometrie na středních a vysokých školách.

S velkým zájmem se u účastníků semináře setkaly prezentace systémů TrueSpace firmy HiCOMP Systems a ArchiCAD firmy CadAm. TrueSpace je moderní programový systém pro zobrazování a animaci, ArchiCAD je programový systém určený především architektům a stavebním projektantům. Oba systémy jsou vhodné i pro výuku na středních a vysokých školách, na některých se již používají. Obě jmenované firmy byly rovněž sponzory semináře, za což jim patří vřelý dík všech účastníků.

Semináři přálo počasí a tak se podařilo přesunutím programu na večer uskutečnit velmi hezký odpolední výlet do pískovcových skal v okolí. K bližšímu neformálnímu seznámení účastníků přispěl i společenský večírek.

Ke zdařilému a úspěšnému průběhu semináře přispěli i jeho organizátoři, kterými byli doc. Kargerová, dr. Kopincová a dr. Květoňová ze Strojní fakulty ČVUT Praha a doc. Ježek ze Západočeské univerzity Plzeň.

Semináře o geometrii a počítačové grafice pořádá každoročně samostatná odborná skupina pro geometrii a grafiku při JČMF. Uspořádání semináře v roce 1996 přislíbili členové skupiny z Ostravy.

Noví zájemci z řad členů i nečlenů JČMF o práci ve skupině nebo účast na semináři jsou vítáni. Mohou se přihlásit na ad-

rese: RNDr. Edita Kopincová, CSc., katedra technické matematiky, Strojní fakulta ČVUT, Karlovo nám. 13, 121 35 Praha 2, tel. 02 2435 7253 nebo e-mail: kopinca@fsik.cvut.cz

PaedDr. Božena Květoňová, CSc.

XIV. SYMPOZIUM O VĚDECKÝCH HISTORICKÝCH PŘÍSTROJÍCH, PRAHA 23. – 28. ZÁŘÍ 1995

Sympozium organizované Mezinárodní komisí pro vědecké přístroje (pres. R. G. W. Anderson, sekr. G. L'E. Turner) se uskutečnilo poprvé mimo západní země a zvolilo Prahu jak pro její relativní láci, tak pro její význam v historii přesné měřicí techniky v rudolfínské době, tak také ve snaze umožnit účast odborníkům z východních zemí. Navzdory tomuto poslednímu přání většina zájemců z Petrohradu, Tartu, Vilna, Kyjeva, Lvova, Tirany a j. nedostala podporu na cestu a musela odříci. Na sympoziu se podílelo více než 80 účastníků z 15 zemí; bylo přijato 23 příspěvků a 10 posterů.

Už první příspěvek správce Oxfordského muzea vědy Jima A. Bennetta připomněl, že jsme v Praze, a rozebral velkou kolekci habermelian, v současné době drženou v Oxfordu. Ostatní příspěvky pokrývaly celou epochu lidské civilizace od nejstarších početních vrubovek z jižní Moravy (J. Folta) až po Geiger-Müllerovy počítače let 1928–1960 (J. Abele). Byl zde ukázán vliv Regiomontanův na konstrukci astronomických přístrojů (L. Bartha), stejně jako vývoj astronomických zařízení navazujících na Nušlův cirkumzenitál (S. Débarbat). Sběrka čoček z majetku bratří Huygensů (van Helden & van Gent), přístroje, které v posledních deseti letech prošly rukama experta firmy Christies' J. P. Collinse, produkce dílny W. & S. Jonesů z Londýna v letech 1780–1850 (A. Morrisonová-Low), globy prodávané na londýnském trhu od 18. st. (G. Cliftonová), florentinská sbírka přístrojů z 18. a 19. st. (M. Miniati), přístroje z dílny reinharzského Hanse Loesera (K. Schillinger), ze Steno-muzea (J. Tapdrup), z pražské klementinské observatoře

(J. Soumar a A. Šolcová) byly v jednotlivých vystoupeních představeny a vzbudily velkou pozornost.

Rovněž podrobnější příspěvky, jako S. Johnstonův popis Colmarova aritmometru z počátku 19. st. nebo J. Wessové analýza Stanhopova logického demonstrátoru, dále podobný rozbor Champlainova astrolábu provedený R. Brooksem, stejně jako Silke Ackermannové popis starého neznámého přístroje užívaného al-Birúním k určení měsíčních kolébání, doplňovaly přehled velkých sbírek bližším pohledem na vlastní funkci přístrojů.

K úspěchu sympozia přispělo i to, že někteří účastníci naznačovali motivaci vedoucí k progresu v konstrukci přístrojů: V. P. Borisov, Vakuová technika ve fyzikálních pokusech 17. st., T. H. Levere, Canziův, van Marumův a A. W. Hauckův pneumatický přístroj, který přispěl k Lavoisierovské revoluci; J. F. Gauvin, K vlivu korespondence mezi Nolletem, Dutourem a Jallbertovými na vývoj experimentální fyziky v době francouzského osvícenství.

Z. Šíma na příkladu poslední rekonstrukce (1994–95) pražského orloje položil otázku, jak uchovávat staré stroje, když zde je nezbytné vyměňovat části či opravovat chyby originální konstrukce a při tom je stále udržovat v chodu.

Účastníci využili možnosti a navštívili zámeček Benátky n./J., místo Braheových pozorování, dále středověkou gotickou památku Kutnou Horu s jejím stříbrným dolem, stejně jako astronomickou observatoř v Ondřejově a meteorologickou a geofyzikální stanici v Praze na Karlově. Při té příležitosti bylo jedno půldenní zasedání přeneseno z Národního technického muzea do velké fyzikální posluchárny Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy.

Sympozium ukončil příjemný večer na rozloučenou ve Ville Lanna a je jen škoda, že čeští účastníci ani nevyužili příležitosti volné pasivní účasti na jeho vědeckých zasedáních.

Jaroslav Folta